

ФОРМУВАННЯ НЕКРОПОЛЮ МУКАЧІВСЬКОГО МОНАСТІРЯ (XVIII СТ.)

*Олександр Онисько,
протоієрей, магістр історії
E-mail: romka.onix@gmail.com*

При вивченні історичного розвитку Мукачівського монастиря важливим його елементом є тема формування некрополю обителі, яку частково ми вже розглядали¹. Основним періодом початку створення монастирського некрополю стало XVIII ст. – час переступлення монастиря до Мукачівської греко-католицької єпархії².

Враховуючи важливість дослідження процесу формування некрополю та впорядкування списків постатей, які були причетні до цього, зупинимося на біограмах церковних діячів, які посіли важливу роль в історії Чернечої гори зокрема та єпархії загалом.

Єпископ Георгій Геннадій (Бізанцій) (1657–†22.06.1733)³. Ві-

¹ Онисько О., ієрей. Формування некрополю Мукачівського монастиря у віках його історичного буття. «Наукові Записки» БІНДЦ. 2019. № 6. С. 410–424.

² Лучкай М. Історія карпатських русинів: У шести томах / Дешифр. рукопису Ю.М. Сака; переклад укр. мовою А.М. Ігната; покажчик істор. осіб та назв. Д.Д. Данилюка; географ. покажчик І.М. Сенька. Т. III. Ужгород: Закарпаття, 2002. 328 с., іл. С. 32; Дулишкович І., о. Історическія черты Угро-Русскихъ. Тетрадь III. Унгварь: Типографія Макс. Полячка, 1877. 234 с. С. 27; Петров А. «Старая вѣра» и унія въ XVII-XVIII вв. Пояснительная записка. Матеріали для історії Угорської Русі. Т. II. СПб., 1906. 88 с. С. 30; Pekar A., OSBM. Tribute to Bishop Joseph J. De Camillis, OSBM (1641–1706). Записки ЧСВВ. Серія II. Секція II. Т. XII (XVIII). Вип. 1–4. Romae, 1985. P. 374–418. P. 400; Baán I. Letters of Giovanni Giuseppe De Camillis, Greek Missionary and Bishop of Munkács (1689–1706). Collectanea Athanasiana. II. Textus/Fontes. Vol. 13. Nyíregyháza, 2017. 341 p. P. 174.

³ Дег. *про його діяльність див.*: ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 154. На 7 арк.; ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 182. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 186. На 3 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 188. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 189. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 208. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 258. На 4 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 267. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 268. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 269. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 270. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 271. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 272. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 273. На 4 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 282. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 292. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 300. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 301.

домий діяч греко-католицької церкви на Закарпатті народився в 1657¹ р. в с. Великий Раковець Угочського комітату (сьогодні Іршавський район Закарпатської області)².

Вчився в Трнаві на відмінно, так що ректор Сент-Івані спеціально рекомендував його єпископу де Каміллаісу. Після рукопокладання в 1701 р. був призначений приходським священником в м. Каллов. 23 травня 1703 р. був підвищений в архідиякони. 25 червня 1716 р. князь Ференц Ракоці йменує Бізанція єпископом для священників Трансільванії³.

Егерський єпископ Телекшій з дозволу примаса Угорщини 17 квітня 1715 р. призначив Бізанція єпископським вікарієм. 5 лютого 1716 р. Папа Римський Климент XI⁴ видав грамоту⁵, якою іменував Геннадія Юрія Бізанція⁶ «апостольським вікарієм в Мукачівській єпархії та інших здобутих територіях Мадярщини»⁷. 9 грудня 1716 р. Геннадій Юрій Бізанцій прийняв єпископську хіротонію від київського унійного митрополита Лева Кишки⁸.

На 4 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 302. На 3 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 317. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 318. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 325. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 339. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 356. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 357. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 361. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 362. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 389. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 408. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 413. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 427. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 459. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 464. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 466. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 471. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 475. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 476. На 3 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 487. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 489. На 1 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 490. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 492. На 4 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 626. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 651. На 6 арк.; Дулишковичь І., о. Историческія черты Угро-Русскихъ. Тетрадь III. Унгварь: Типографія Макс. Полячка, 1877. 234 с. С. 46–51.

¹ Пронин В., архим. История Православной Церкви на Закарпатье. Кандидатская работа архимандрита Василия (Пронина) «История Мукачевской епархии (с древнейших времен до Первой Мировой войны 1914 года)». Издание 2-е. Ужгород: ОРП «Філокаліа», 2009. 524 с. С. 301

² Пекар А., о., ЧСВВ. Нариси історії Церкви Закарпаття. Серія II. «Записки ЧСВВ». Секція І. Т. І. Єрархічне оформлення. Видавництво Отців Василіян «Місіонер». Рим 1997 – Львів. 232 с. С. 198–199.

³ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 243. На 2 арк.

⁴ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 267. На 2 арк.

⁵ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 4. Спр. 9. На 1 арк.

⁶ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 269. На 2 арк.

⁷ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 182. На 3 арк.

⁸ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 272. На 1 арк.; Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. І. С. 53–55.

Ставши єпископом, Г. Бізанцій нерідко конфліктував з Ягерським єпископом через те, що не впроваджував латинські свята, що рукоположив близько 60-ти невчених ієреїв. Найбільше докоряв йому за стан справ на Мараморощині.

В період введення Ужгородської унії Бізанцій став головним її впроваджувачем на Мараморощині, що завершилося створенням локаційного унійного вікаріату. В серпні-грудні 1721 р. він проводить так звані «унійні подорожі»¹ по Мараморощині, які підтримав і «Апостольський Престол»². Як результат у 1723 р. з центром у Сиготі³ був створений «Марамороський вікаріат з власною консисторією»⁴. Першим його вікарієм стає Прокопій (Годермарський) з ЧСВВ⁵.

При житті останнього православного владики Досифея Федоровича Бізанцій вів з ним активну боротьбу⁶. В 1721 р. Бізанцій при візиті до Мараморощини заборонив служіння православного єпископа Досифея, але той в свою чергу не звертав на нього увагу. Його персональний портрет характеризується по-різному⁷.

Єпископ Георгій Геннадій Бізанцій усердно турбувався про Церкву в с. Маріяпівч, і в своєму заповіті⁸ в першу чергу від своїх статків (2227 злотих)⁹, просить закінчити будівництво храму в Маріяпівч.

¹ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 72.

² Дулишкович І., о. Вказ. праця. С. 61–65; Пекар А., о., ЧСВВ. Нариси історії Церкви Закарпаття. Серія II. «Записки ЧСВВ». Секція I. Т. II. Внутрішня історія. Вид-во Отців Василіян «Місіонер». Рим–1997 – Львів. 492 с. С. 17.

³ Дет. див: Bálogh Mihály. A máramarosi görög szertartású orosz egyház és vicariátus történelme. Ungvár: Unió Könyvnyomda, 1909. Old. 28; Baran Alexander. Eparchia Maramorosiensis eiusque Unio. Ed. 2. Romae: Basiliani, 1962. P. 79–80. Цит. по: Фенич В. «Ахіллесова п'ята» греко-католиків: румунський єпископ Олексій Повчі (1753-1816-1831) і перші два поділи Мукачівської єпархії. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Satu Mare, 26–28 februarie 2016. Editura Muzeului Sătmărean. Satu Mare, 2016. С. 50–65; С. 61.

⁴ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 70–75; Бенько Н. До питання про міжконфесійні відносини на Закарпатті XIII–XVIII ст. Науковий Збірник Закарпатського краєзнавчого музею. 1995. Випуск №1. Ужгород: «Карпати». С. 32.

⁵ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 74–75.

⁶ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 312. На 2 арк.

⁷ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 256. На 2 арк.; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 258. На 3 арк.; Mészáros K. A magyarországi oroszok története. Pest, 1850. P. 114; Цит. по: Василій (Пронин), архим. История Православной Церкви на Закарпатье... С. 302.

⁸ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 180. На 8 арк.

⁹ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 4. Спр. 5. На 2 арк. Арк. 1.

В скорому часі після заповіту, 22 липня 1733 р., єпископ Бізанцій помирає в монашій келії Мукачівського монастиря на 77-му році життя¹. Похований в крипті Свято-Миколаївського храму на Чернечій горі в Мукачеві².

Єпископ Симеон Стефан (Ольшавський) (1695–†24.12.1737). Симеон-Стефан Ольшавський³ (1733–1738) – вікарій, генеральний вікарій та капелан і єпископ Мукачівської єпархії після становлення Ужгородської унії (1646 р.). Народився приблизно 1695 р. в Ольшавиці (Спішського комітату, Пряшівський край, сучасна Словаччина), з роду «Жидиків»⁴. Ставши єпископом, переіменув своє прізвище на «Ольшавський». В 1717 р. закінчив університет у Трnavі з званням доктора філософії. По рекомендації Бамберського єпископа Карла був направлений на священницьке служіння в м. Мукачево⁵.

При висвяченні став парохом в Мукачеві, а від 1728 р. був генеральним вікарієм єпископа Георгія Геннадія Бізанція. 20 травня 1735 р. Папа Римський Климент XII видає буллу про його призначення Мукачівським єпископом⁶. Після прийняття чернецтва з іменем Стефан, 7 грудня 1735 р. у Львові був висвячений в єпископи митрополитом Афанасієм Шептицьким⁷.

Із-за пересадної послужливості Ягерським єпископам клір в ньому був розчарований. В 1734 р. провів єпархіальний синод, щоб викоринити деякі непорозуміння між священниками.

Так само, як і єпископ, Бізанцій борюся з православним єпископом Досифеєм за поширення юрисдикційної влади мукачівських єпископів у Мараморощі⁸.

¹ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 186.

² Там само. С. 199.

³ Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkácsensis ad Annum Domini 1908. Ungvári, 1908. P. 25; Поп Иван. Энциклопедия Подкарпатской Руси / Карпато-русский Этнологический Исследовательский Центр США / Ред. рус. текста М.Шабак; Ред. англ. текста К. А. Шабак; Ред. чеш., слов., гюльск., болг. текстов Д. Поп; Ред. изд-ва и укр. текста к.ф.н. В. Падык. Ужгород: Изд-во В. Падыка, 2001. 431 с.; ил. С. 279–280.

⁴ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 199.

⁵ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 458. На 2 арк.

⁶ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 546. На 1 арк.

⁷ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 508. На 3 арк; ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 549. На 1 арк.

⁸ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 510. Арк. 1–1 зв.; Мониц О. Діяльність православної єпархії в комітаті Мараморощ у першій половині XVIII століття. Архіви України. Науково-

Через тривалу хворобу взяв собі в помічники свого брата Михайла, який, власне, управляв єпархією. Помер 24 грудня 1737 р. і був похоронений в гробниці Свято-Миколаївського храму Мукачівського монастиря¹.

Єпископ Іван (Брадач) (14.02.1732–+04.07.1772). Іван Брадач народився 14 лютого 1732 р. в с. Кам'янка Спішського комітату (сучасна Словенія). Був племінником М. Ольшавському². Початкову освіту отримав у Спішській Капітулі і Левочі, богословську – у єзуїтському колегіумі у Трнаві. У 1756 р. висвячений в сан диякона у Росвигові. У 1760 р. – призначений архідияконом кафедрально-го собору в Мукачеві, генеральним вікарієм і одночасно інспектором єпархіальних шкіл³. В 1761 р. був представником Мукачівської єпархії у Відні (займався підготовкою канонізації єпархії)⁴. Зберігся його циркуляційний лист до сільських парохів (21.01.1762), яким він строго наказував пильно навчати дітей грамоті і щоденним молитвам⁵.

17 липня 1767 р. іменованій Марією Терезією⁶ Мукачівським єпископом⁷. 27 січня 1768 р. затверджений Папою Климентом XIII. Висвячений 20 квітня 1768 р. в Маріяповчі Варадинським єпископом Мелетієм. Факт того, що владика не був обраний духовенством, викликало проти нього сильний опір⁸. В 1767 р. єпископ Іван Брадач отримав грамоту Папи Римського⁹ про його незалежність від Егерського єпископа¹⁰.

Єпископ Брадач посвятив увесь час свого владіцтва на боротьбу з егерським єпископом¹¹ та на старання зробити незалежною

практичний журнал. 2020. Випуск 4 № 325: жовтень – грудень. Київ. С. 107–127.

¹ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 187.

² Федака С. З історії Християнства на Закарпатті. Ужгород: Ліра, 2013. 186 с. С. 150.

³ Там само. С. 162

⁴ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 1699. На 2 арк. Арк. 1–2.

⁵ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 1790. На 2 арк. Арк. 1–2.

⁶ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 25. Спр. 84. На 6 арк. Арк. 1–6.

⁷ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 694. На 6 арк.

⁸ Пап С., о. Історія Закарпаття: у 3-х тт. Т. III. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. 648 с. С. 67.

⁹ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 2053. На 30 арк. Арк. 1–30.

¹⁰ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 693. На 4 арк. Арк. 1–2.

¹¹ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 1660. На 1 арк. Арк. 1.

Мукачівську єпархію¹. Його зусилля увінчалися успіхом, бо папською буллою від 19 вересня 1771 р. «*Eximia Regalium Principum*» канонічно було створено Мукачівську греко-католицьку єпархію. Першим її єпархом 23 вересня 1771 р. було йменовано того ж таки Івана Брадача².

Брадач старався теж і про видання літургічних книг, з-за чого мав великі клопоти з Римом. Єпископи Божичкович і ягерський єпископ Естергазій оскаржили його діяльність «як підозрілого в схизмі». Виснажений працею і журбою єпископ Іван Брадач помер на 41-му році життя 4 липня 1772 р.³

Похований у монастирській гробниці на Чернечій горі. Відомим є той факт, що він уже не складав монаших обітниць перед своєю хіротонією, так само як і його наступники⁴.

Ігумен Манасій (Пукач) (†23.04.1761). Отець Манасій Пукач, ЧСВВ, народився у Рафайовцях, а до ЧСВВ вступив у 1748 р. У 1754 р. призначений Марамороським ігуменом і займав цю посаду впродовж трьох років. У 1757 р. його перевели до Маріяповчанського монастиря, а наступного року – в Малий Березний.

З архівного перепису чисельного складу монастирів ЧСВВ в Угорщині за 1756 р. дізнаємося, що о. Манасій у цей час проживав у Бедевлянській обителі⁵. Судячи з даного перепису марамороських монастирів чисельність їх насельників була невеликою. Схожа ситуація була з іншими монастирями досліджуваного регіону. За перевіркою усіх монастирів Мараморошу в 1755 р. ігумен Пукач іменується ігуменом Бедевлянським, але оскільки перевірку робив він, то намісники, ймовірно, підпорядковувалися ігуменові, тобто о. Манасію, а вже останній протоігуменові⁶.

¹ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 1854. На 7 арк. Арк. 1–7.

² Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 188.

³ Пап С., о. Історія Закарпаття: Вказ. праця. Т. III. С. 71; Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 188.

⁴ Пап С., о. Історія Закарпаття: Вказ. праця. Т. III. С. 67; Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. I. С. 188.

⁵ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 5. Спр. 135. На 4 арк. Арк. 4; Монич О., прот. «Каталогъ или Реестръ честныхъ отецъ и братіи Ч.С.В.В.», як просопографічне джерело до вивчення чернецтва Марамороської Православної єпархії у 1756–1796 рр. (за документами Державного архіву Закарпатської області). «Наукові Записки» БІНДЦ, 2023. № 10. Ужгород: Карпати. С. 115–139.

⁶ Кинах Г., о., ЧСВВ. Посіщення закарпатських монастирів ЧСВВ в рр. 1755, 1756, 1765,

Коли у 15 червня 1755 р. єпископ Михайло Мануїл Ольшавський (†1767 р.) скликав у Красному Броді собор ігуменів провінції – капітулу, для обрання нового протоігумена, то Мараморощину, як видно з акту цього зібрання, представляв єдиний василіянин – ієромонах Манасій Пукач¹, ЧСВВ, ігумен «Мараморыскы».

З 1760 р. до своєї смерті 23 квітня 1761 р. – настоятель Мукачівського монастиря, де й помер і похований в гробниці на Чернечій горі².

Протоігумен Гедеон (Пазин) (†17.02.1754). Першим протоігуменом Мукачівської обителі унійного періоду було обрано монаха Гедеона (Пазина). Народився на Пряшівщині, в містечку Стропків, сучасна Словаччина³. До монастиря вступив десь в 1722 р., не маючи вищої освіти був обдарований, відрізнявся бистрим і практичним складом розуму. Вів ревне та богобойне монаше життя.

У 1730 р. був призначений ігуменом до монастиря в Малому Березному для того, щоб розбудовувати місцевий монастир. З допомогою місцевих жителів у 1742 р. закінчив будову мурованого монастиря⁴.

Після смерті Мукачівського ігумена Г. Булко в 1744 р., о. Гедеона вибрано протоігуменом монастиря над Латорицею, де він старанно ніс послух протягом десяти років. Гедеон Пазин був ревним монахом, строго зберігав монаші правила, чого вимагав і від інших підлеглих монахів⁵. Для налагодження чернечої дисципліни в 1749 р. скликав надзвичайний собор у Мукачеві, на якому було затверджено древні монаші правила та обов'язковість їх виконання. За його ініціативи було заборонено ченцям вживати м'ясні страви⁶.

1809. Записки ЧСВВ. Рік видання VII-й. – 1928/1930. Т. III. Львів, 1930. С. 432–446. С. 432.

¹ Там само.

² Мороз В. Заснування і становлення Боронявського монастиря: історія обителі на тлі епохи. Наукові Записки Ужгородського Університету. Серія: Історично-релігійні студії. 2016. Випуск № 5. Видавництво УжНУ «Говерла». С. 154–177; Кинах Г., о., ЧСВВ. Посіщення марамороських монастирів 1749 р. Записки ЧСВВ. Рік III.–1926. Т. II. Вип. 1–2. Жовква, 1927. С. 105–122. С. 106–107.

³ Пекар А., о., ЧСВВ. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. III. Монаше життя. Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2014. 224 с. С. 187.

⁴ Там само.

⁵ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 293. На 2 арк.

⁶ Постанови Собору 1749 р.: Кинах Г., о., ЧСВВ. Монаший собор у Мукачеві. Записки ЧСВВ. Т. I. Вип. 2-3. Жовква, 1925. С. 273–278.

У 1749 р. разом зі свої секретарем М. Шутайдою протоігумен Пазин відвідав усі Марамороські монастирі і залишив за собою їх докладний список, подаючи не тільки коротку історію, але й детальний інвентар кожного монастиря¹.

Завдяки о. Пазину була впорядкована заробітна плата для настоятелів монастирів², а також збережено у власності обителі монастирське майно, яке хотів привласнити єпископ Михайло Ольшавський³.

Протоігумен Пазин залишив по собі цінний Щоденник у двох частинах. У першій знаходяться записи з 1747 р., а в другій – з 1752 р.⁴.

Передчасна смерть Гедеона Пазина 17 лютого 1754 р. не дозволила ченцю здійснити ряд свої задумів. Похований в гробниці на Чернечій горі Свято-Миколаївського монастиря⁵.

Архімандрит Іван Йосип (Годермарський) (†16.02.1729). Після смерті єпископа Де Каміліса подальша доля Мукачівського єпископа була невизначеною, оскільки спроби призначити на Мукачівську кафедру єпископа Георгія Вінницького були безуспішні. Тому 20 вересня 1707 р., Військова рада у Відні призначає Мукачівським єпископом Івана Годермарського.

Народився в Спішській (сучасна Словаччина) столиці в селі Годермарк⁶. І був з перших учнів, що поступили в Трнавську семінарію на стипендію Янія. Висвячений в священника в 1701 р., після чого склав монаші обітницю⁷.

22 вересня 1707 р. йменований у єпископа. Повертаючись з Відня з синами священників і дяків, разом з лабанцями взяв участь у військовому конфлікті проти Раковція. Останнє в майбутньому стало причиною або ж «канонічною перепоною» до єпископської

¹ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 66. На 8 арк; Кинах Г., о., ЧСВВ. Посіщення марамороських монастирів 1749 р. С. 105–122.

² ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 66. На 8 арк.

³ Мороз В. Заснування і становлення Боронявського монастиря: історія обителі на тлі епохи. Наукові Записки Ужгородського Університету. Серія: Історично-релігійні студії. 2016. Випуск № 5. Видавництво УжНУ «Говерла». С. 154–177.

⁴ Пекар А., о., ЧСВВ. Вказ. праця. Т. III. С. 188.

⁵ Там само. С. 187.

⁶ Дулишкович І., о. Вказ. праця. Т. III. С. 33.

⁷ Там само. С. 33

хіротонії¹. Загалом, через різні обставини йому не судилося стати керуючим Мукачівської єпархії в сані єпископа². Він керував єпархією виключно як адміністратор³.

Ягерський єпископ Степан Телекеші призначає 9 квітня 1713 р. Мукачівським єпископом Георгія Геннадія Бізанція⁴. За часів о. Йосипа Мукачівська чернеча обитель розбудовується⁵, проведено ремонт старих приміщень тощо⁶.

11 травня 1726 р. в якості вікарія єпископа Бізанція, архімандрит Годермарський бере участь у Синоді в м. Ягер, де вирішують-ся дисциплінарні питання греко-католиків єпархії⁷.

Загалом він був енергійною людиною з палким характером, мав брата, архімандрита Прокопія⁸, який «найбільше попрацював для насадження унії на Мараморощині». Помер 16 лютого 1729 р. в Мукачівському монастирі, де і похований в крипті кам'яної церкви⁹.

Фундатор і дворянин Димитрій Рац (1710–†1782). Ім'я Мукачівського заможного дворянина і архітектора Димитрія Раца на віки вписано в історію Свято-Миколаївського монастиря. Згідно з його заповітом та матеріальними пожертвами монастир набув теперішнього вигляду¹⁰.

Зокрема, завдяки щедрій пожертві Раца в 1766–1772 рр. на місці дерев'яного монастиря на Чернечій горі був споруджений розлогий мурований монастир у бароковому стилі з високою вежею для годинника. Монастир з подвір'ям був обведений, як фортеця, камінним муром, з чотирма бастіонами по кутах. До складу

¹ Там само. С. 34–36.

² Василий (Пронин), архим. История Православной Церкви на Закарпатье... С. 293; Мониц О. Церковно-адміністративна діяльність Мукачівського «quasi»-єпископа Івана Йосипа Годермарського у світлі документів ДАЗО. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки». 2021. Випуск 33. Харків. С. 5–14.

³ Василий (Пронин), архим. История Православной Церкви на Закарпатье... С. 294.

⁴ Там само. С. 296.

⁵ ДАЗО. Ф. 151. Оп. 1. Спр. 246. На 1 арк.

⁶ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 33. На 15 арк.

⁷ Василий (Пронин), архим. История Православной Церкви на Закарпатье... С. 297.

⁸ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 805. На 2 арк.

⁹ Дулишкович І., о. Вказ. праця. Т. III. С. 78–91.

¹⁰ Василий (Пронин), архим. История Православной Церкви на Закарпатье... С. 343.

монастиря входили 30 чернечих келій, домашня каплиця-молитовня, дві більші кімнати – одна для архіву, а друга для бібліотеки, відтак простора їдальня з кухнею та коморою. При самому вході знаходилася ще вітальня для гостей¹.

Той же благородний добродій² Дмитро Рац перед своєю смертю лишив за упокій своєї душі ще й більшу суму грошей на будову нової монастирської церкви³, яку в 1798–1804 рр. спорудив уже протоігумен Й. Базилович. У її крипті спочили теж і тлінні останки щедрого жертводавця. Будуючи нову церкву, Базилович зберіг церкву-ротонду, збудовану 1661 р. князем Константином Мултянським, як цінний історичний пам'ятник. Та, на жаль, наслідник Базиловича, протоігумен Боніфатій Стронецький († 1829 р.), недооцінюючи історичної вартості ротонди 1826 р. без відома єпископа, зрівняв її з землею. Справа опинилася в єпархіальній консисторії, яка змусила Стронецького зректися свого уряду протоігуменства⁴.

У 1862 р. монастир і церква були значно пошкоджені пожегом. Разом згоріло й кілька дерев'яних господарських будинків. Та протягом трьох років як монастир, так і церква були майстерно відновлені й покриті бляхою⁵.

За ініціативи Дмитрія Рац в Мукачеві було відкрито місцеву типографію⁶.

Впродовж свого життя Дмитро Рац захищав Мукачівський монастир від зухвалості тодішньої жупної влади⁷. Водночас був зв'язковим між настоятелем монастиря і графом⁸ Каролі⁹. Врегу-

¹ Пап С., о. Історія Закарпаття: у 3-х т. Т. І. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. 560 с. С. 466.

² ДАЗО. Ф. 64. Оп. 2. Спр. 106. На 1 арк.

³ Мацкевий Л. Мукачівський Свято-Миколаївський монастир. Енциклопедія історії України : у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2010. Т. 7 : Мл – О. С. 125.

⁴ Лучкай М. Історія карпатських русинів: У шести томах / Дешифр. рукопису, переклад українською мовою та покажчики Ю.М. Сака; Редкол.: Й.О. Баглай, М.М. Вереш, Д.Д. Данилюк, М.В. Орос, І.М. Сенько. Т. П. Ужгород: Закарпаття, 1999. 388 с., іл. С. 299.

⁵ Кралицький А. Про Мукачівський монастир. Місяцеслов на год 1866. Ужгород 1865 р. С. 33–25.

⁶ ДАЗО. Ф. 151. Оп.1. Спр. 1635. На 2 арк. Арк. 1–2.

⁷ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 784. На 1 арк. Арк. 1.

⁸ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 1631. На 2 арк. Арк. 2.

⁹ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 883. На 2 арк. Арк. 2.

лювання питання майна Димитрія Раца¹ після його смерті відбувалося в судовому порядку в місті Дебрецен².

Таким чином дослідження та систематизація захоронень Мукачівського монастиря в XVIII ст. сприяє вивченню основних віх буття обителі.

Згадані в публікації постаті в культурному, духовному і соціальному плані були в епіцентрі життя Срібної землі. Завдяки їм в тій чи іншій мірі була збережена духовна, чернеча традиція, автентика богослужінь, церковно-слов'янська богослужбова мова і взагалі традиції Східної Церкви.

Настоятелі, єпископи та архімандрити Мукачівського монастиря XVIII ст., котрі похоронені в монастирі, були освіченими людьми, що сприяло розвитку осередку. Бібліотека Мукачівського монастиря творила найкращу закарпатську книгозбірню, яка після відбудови обителі Годермарським (біля 1721 р.) почала наповнюватися цінними рукописами, давніми першодруками та унікальними виданнями.

До Йосипа Годермарського єпископ був і настоятелем монастиря. Годермарський став першим архімандритом, а єпископом став Геннадій Бізанцій, і від того часу виникає традиція обрання ігумена з братії монастиря.

Особливе місце в історії обителі цього періоду зайняв Димитрій Рац, зусиллями і щедрими пожертвами якого в другій половині XVIII ст. був побудований сучасний монастирський комплекс.

Загалом вказаний період можна охарактеризувати як час розбудови монастиря, розвитку церковної науки і освіти, формування і розширення бібліотеки. Мукачівський монастир у цю епоху стає духовною серцевиною церковного і інтелектуального життя краю.

РЕЗЮМЕ

В публікації зроблена спроба дослідження формування некрополю Мукачівського монастиря у XVIII ст. Значна частина статті базується

¹ ДАЗО. Ф. 64. Оп. 4. Спр. 87. На 2 арк. Арк. 2.

² ДАЗО. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 1189. На 2 арк. Арк. 2.

ся на документах Державного архіву Закарпатської області. Окремі фондіві справи ДАЗО (фонди: 64, 151) вводяться у науковий обіг вперше. Відомості опрацьованих джерел значно розширюють сталі знання про історію виникнення та розвитку некрополю чернечого осередку в XVIII ст.

Посередництвом аналізу існуючої джерельної бази та історіографії автор робить стислий опис біограм відомих єпископів, настоятелів та фундаторів монастиря, які були похоронені в обителі у вказаний період церковної історії.

В результаті наукової роботи доповнено існуючі відомості про розвиток некрополю монастиря; введено у науковий обіг фундаційні грамоти та особисті заповіти відомих церковних діячів; відкореговано датування смерті окремих єпископів та отців; зроблено спробу систематизації та хронологічного упорядкування імен і прізвищ відомих настоятелів XVIII ст., які були похоронені в монастирській крипті тощо.

Ключові слова: Закарпаття, церква, єпархія, єпископ, архімандрит, монастир, некрополь.

SUMMARY

ABSTRACT FORMATION

OF THE MUKACHIV MONASTERY NECROPOLIS (XVIII CENTURY)

The publication attempts to study the formation of the necropolis of the Mukachevo Monastery in the 18th century. A large part of the article is based on the documents of the State Archive of the Zakarpattia region. Individual fund cases of the DAZO (funds: 64, 151) are introduced into scientific circulation for the first time. Information from the studied sources significantly expands the existing knowledge about the history of the origin and development of the necropolis of the monastic settlement in the 18th century.

Through the analysis of the existing source base and historiography, the author makes a brief description of the biographies of famous bishops, abbots and founders of the monastery who were buried in the monastery during the specified period of church history.

As a result of the scientific work, the existing information about the development of the monastery necropolis was supplemented; foundational and private wills of famous church figures were put into scientific circulation; the dates of death of certain bishops and fathers have been adjusted; an attempt was made to systematize and chronologically arrange the names and surnames of famous abbots of the 18th century who were buried in the monastery crypt, etc.

Keywords: *Transcarpathia, church, diocese, bishop, archimandrite, monastery, necropolis.*